

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

*О. А. Вінницька,
аспірант,*

Національна академія статистики, обліку та аудиту

Анотація. У статті досліджено питання, пов'язані з фінансовим механізмом підтримки сільського господарства в Україні. Узагальнено підходи до визначення рівня державної підтримки сільського господарства, який дозволяє оцінювати рівень його державного регулювання. Проведено аналіз чинних механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні, виявлено проблеми державної політики у цій сфері.

Ключові слова: фінансовий механізм; державна підтримка, підтримка сільського господарства, державне регулювання, бюджетна політика, диспаритет цін.

Аннотация. В статье исследованы вопросы, связанные с финансовым механизмом поддержки сельского хозяйства в Украине. Обобщены подходы к определению уровня государственной поддержки сельского хозяйства, который позволяет оценивать уровень его государственного регулирования. Проведен анализ действующих механизмов государственной поддержки сельскохозяйственного производства в Украине, выявлены проблемы государственной политики в этой сфере.

Ключевые слова: финансовый механизм; государственная поддержка, поддержка сельского хозяйства, государственная регуляция, бюджетная политика, диспаритет цен.

Summary. The article related approaches connected with the financial mechanism of supporting agriculture in Ukraine. Extended some approaches to determining the level of state support for agriculture that allow the assess level of state regulation. Conducted the analysis effective mechanisms of public supporting for agriculture in Ukraine, have issues of public policy in this area.

It is proved that the critical state in the field of agriculture requires new approaches to improve the mechanism of state in agriculture. The mechanism of state support that feature today, not clearly structured, there are some disruptions in the financial and economic block are requiring the improvement and legal unit. No com-

mon methodology as the planning and distribution of budget appropriation allocated to support agriculture.

Proved that there is not common methodology of formation and functioning the mechanism of state support for agriculture production. In regions they independently develop mechanism and system of budget producers. Often, such approaches are without scientific justification and as a rule have political overtones. In some regions observing the dispersion the budget appropriations to different directions of support, weakened accounting and control assessment is not made effective use of public means.

Found that now formed the mechanism of state support can not solve the problem of agriculture production output crisis since it is not pronounced the nature of anticrisis and not remove prevailing disparity in prices.

Key words: financial mechanism, state support, the support for agriculture, state regulation, budget policy.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю поглибленого вивчення комплексу питань, пов'язаних з розглядом проблем фінансової підтримки сільського господарства. В основі підвищеної уваги до проблеми аграрного сектору лежать об'єктивні процеси і явища, які відбуваються в національній економіці та суспільстві. Зниження ефективності господарювання і спад виробництва, низький рівень заробітної платні, висока інфляція призвели до ризиків та загроз в аграрній сфері. Аграрний сектор характеризується особливостями, пов'язаними з сезонним характером виробничого циклу в сільському господарстві, його високою залежністю від природно-кліматичних факторів, диспаритетом цін на продукцію сільського господарства й промисловості, залежністю від сфери переробки сільськогосподарської сировини та фондovиробничих галузей, обмеженістю каналів реалізації сільськогосподарської продукції через нерозвиненість інституціональної структури аграрного ринку. В цьому аспекті ефективність функціонування аграрного сектору та дієвість регуляторної політики держави щодо його фінансової підтримки стають важливою умовою забезпечення економічного розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед джерел, в яких досліджувалися проблеми аграрного сектору ми виділяли роботи таких авторів, як С. Кваша, В. Криленко, Т. Мельник та ін. Проте дослідження питань фінансової підтримки сільського господарства розглядається опосередковано, що й обумовило актуальність і об'єктивну необхідність їх подальшого розгляду.

Метою статті є необхідність вирішення питань теоретичного та прикладного характеру щодо фінансової підтримки сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий механізм підтримки сільського господарства включає в себе значне число елементів і компонентів, серед яких слід виділити основні: цінові важелі, пряме субсидування, фінансово-кредитне забезпечення, пільгове оподаткування, підтримка ринкової інфраструктури і

інфраструктури сільського господарства, адміністративне втручання держави в ринок землі та інші. На відміну від розвинених зарубіжних країн, сформований механізм державної підтримки вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників доки не відіграє належної ролі в підтримці цін, що забезпечують стабільність прибутків виробників, і забезпечення цінової рівноваги у взаємовідносинах сільського господарства і пов'язаних з ним галузей. Необхідність підтримки цінової системи в країнах з розвиненим ринковим господарством настільки очевидна, що саме ця стаття переважає в структурі витрат на здійснення державної підтримки сільського господарства [63].

Відомий вітчизняний вчений С. Кваша відмічає, що “механізми державного регулювання сільським господарством України проявляються в аграрній політиці, яка визначається нами як постійний процес управління і регулювання аграрним сектором економіки з метою забезпечення його розвитку за одним або одночасно кількома політично задекларованими, економічно забезпеченими та соціально захищеними напрямками” [1, с. 14]. Як особлива форма діяльності державних структур по відношенню до сільського розвитку аграрна політика існує вже кілька століть. За цей час її зміст істотно змінився і прикладом цього є не тільки Спільна Аграрна Політика Європейського Союзу, але і досвід впливу США на федеральне сільськогосподарське виробництво, земельна реформа в Російській Федерації, особливості ведення сільського господарства в Республіці Білорусь та інших країнах [1, с. 14], відмічає вчений, звертаючи увагу на світовий досвід державного регулювання сільськогосподарського виробництва.

Досліджуючи проблеми державної підтримки сільськогосподарського виробництва В. Назаренко пише, що “підтримка цін в сільському господарстві лягає важким тягарем як на державу, так і на платників податків, але саме стабільність рівня цін і є засобом забезпечення продовольчої безпеки і недопущення втрати виробничого потенціалу сільського господарства” [2, с. 38]. Як яскраві приклади він приводить Японію і Швейцарію, в яких ціни на продовольство набагато вище світових цін. Населення цих країн усвідомлює можливі наслідки зниження рівня цих цін для національного сільського господарства і, зрештою, для національної економіки.

Схема державного регулювання цін практично в усіх країнах з розвинутою ринковою економікою приблизно однакова – це встановлення верхніх і нижніх (чи тільки нижніх) меж коливання цін та індикативної або цільової ціни, яку прагне підтримувати держава [2]. У країнах ЄС цінові важелі використовують як ринкового регулювальника; причому рішення про зміну цін підтримки приймає Рада міністрів ЄС на рівні міністрів сільського господарства. Для цін підтримки в ЄС характерне різноманіття форм залежно від виду продукції. За ціною втручання (чи інтервенційною) закупівельні організації ЄС зобов'язані купувати пропоновану їм фермерську продукцію; тим самим гарантується певний обсяг обов'язкових закупівель за мінімальними цінами.

Останнім часом на ринках тих сільськогосподарських товарів, по яких у рамках ЄС була досягнута повна самозабезпеченість, органи ЄС стали вживати заходи, що обмежують виробництво, а саме: запровадження квот на виробництво і реалізацію, відхід від принципу гарантування цін для будь-якої кількості товарів, що поставляються на ринок, а також поступове зниження рівня цін втручання.

Як відмічає В. Криленко, [3, с. 263] згідно з класифікацією СОТ заходів внутрішньої підтримки на різні “скриньки”, найбільше бюджетних коштів направляється на програми, звільнені від зобов’язань щодо скорочення в Австралії (91% загальної суми) та у США (77%) (табл. 1, за даними [3, с. 263]).

В ЄС, Бразилії та Канаді частка “зеленої скриньки” та інших звільнених від таких зобов’язань програм знаходиться у межах 50–60% загальної підтримки, тоді як в Україні відповідне співвідношення є оберненим. Майже 75% загальної підтримки – це програми “жовтої скриньки” і лише 25% – відповідно, “зеленої скриньки” При цьому тільки 5% фінансування “зелених” програм направляється на прямі платежі безпосередньо сільськогосподарським виробникам, а решта – на надання загальних послуг через державні відомства і служби. Для Австралії характерним є широке використання можливостей “зеленої скриньки” для підтримки окремого виду продукції тваринництва та рослинництва [4]. Максимально допустимий рівень підтримки розраховується як середньорічна величина фактичних витрат на заходи “жовтої скриньки” впродовж останніх трьох років. Мінімумально дозволена підтримка становить 5% вартості продукції сільськогосподарського виробництва для розвинутих країн і 10% – для країн, які розвиваються [5]. До “червоної скриньки” відносять заходи з цього експортного субсидування. СОТ забороняє застосовувати експортні субсидії, крім тих, які зафіксовано в переліку зобов’язань країни [6, с. 171].

Механізм ціноутворення покликаний забезпечувати: об’єктивний облік суспільно необхідних витрат на усіх етапах просування продукції, нормативів рентабельності, прибутку; оцінку кон’юнктури ринку; створення умов для конкуренції, при якій товаровиробники були б зацікавлені виробляти дешевшу продукцію високої якості. Запропонована функціональна структура процесу ціноутворення аграрного сектору за послідовністю виконання управлінських дій не є принциповою. Функції можуть мати дещо інший порядок реалізації. Така специфічність зумовлена багатоаспектністю керованої системи і складним характером її внутрісистемних зв’язків.

Особливу роль повинна грати система науково обґрунтованих і збалансованих між собою цін. Роль цін сільськогосподарських товаровиробників на цьому етапі двояка. Ціни повинні, з одного боку, виступати гарантом прибутковості, з іншого – стимулювати раціоналізацію (нормування витрат і економію усіх видів ресурсів) сільськогосподарського виробництва. Схематично механізм ціноутворення зображено на рис. 1.

Таблиця 1

Розподіл внутрішньої підтримки згідно з класифікацією СОТ*

Країни	Україна		ЄС		США		Канада		Австралія		Бразилія	
	млн дол. США	%	млн євро	%	млн дол. США	%	млн дол. США	%	млн австр. дол.	%	млн дол. США	%
Програми												
“Жовтої скриньки”	1465,8	75,5	32193,1	40,7	14626,6	22,4	3004,8	46,9	219,8	9,5	1128,3	46,7
“Зеленої скриньки”	500,8	25,5	22074,1	27,9	50672	77,6	3401,7	53,1	2088,9	90,5	895	37,0
“Блакитної скриньки”	0	0	24781,7	31,4	0	0	0	0	0	0	0	0
Програми розвитку	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	394,3	16,3
Загальна сума	1966,6	100,0	79048,9	100,0	65299,6	100,0	6406,5	100,0	2308,7	100,5	2417,6	100,0

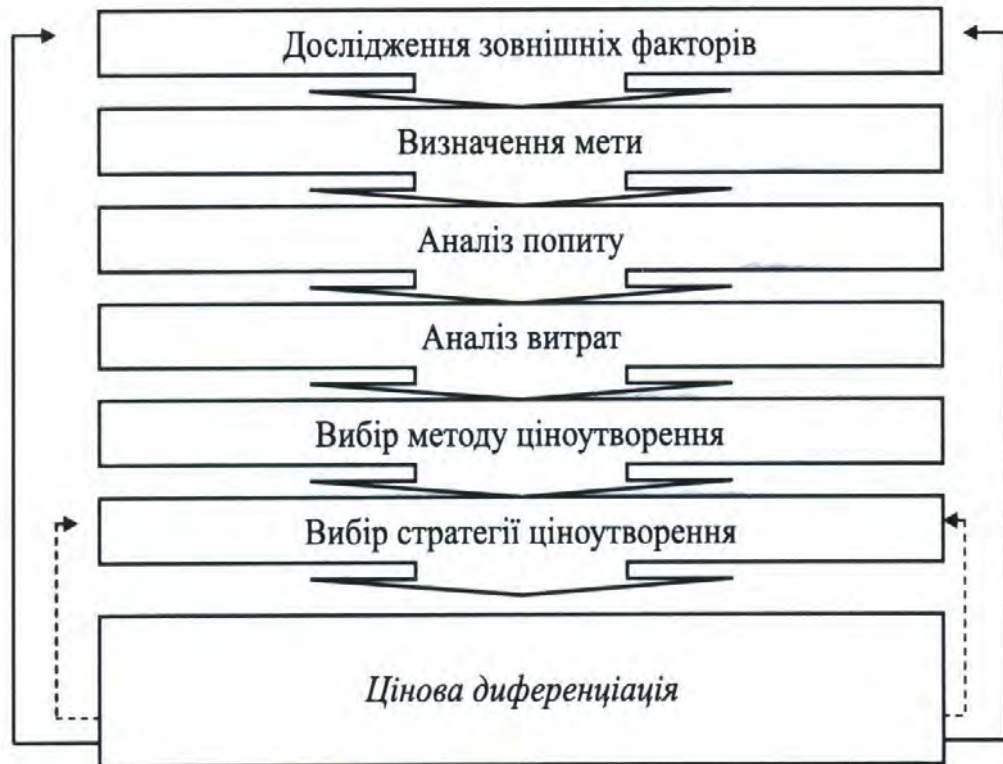

Рис. 1. Функціональна структура процесу ціноутворення

Організаційно-економічний механізм державної підтримки сільського господарства, разом з блоками – фінансово-економічним та правовим, містить і організаційно-управлінський блок, який включає різні організаційні й управлінські структури, у тому числі інформаційні та моніторингу. Ефективно і раціонально сформований механізм підтримки повинен забезпечувати товаровиробників своєчасною та необхідною інформацією про рівень регульованих цін. У інфляційних ситуаціях ці ціни потрібно індексувати. У поєднанні із забезпеченням збуту усієї товарної продукції гарантія цін, а значить і прибутку, створює умови для стабілізації сільськогосподарського виробництва і продовольчого ринку. У зв'язку з цим стан АПК багато в чому залежить від продуманої аграрної політики держави, ключовою ланкою якої є цінові регулювальники.

У сучасній практиці можна виділити три основні мети в системі ринкового ціноутворення на сільськогосподарську продукцію:

1) забезпечення "виживання" (тобто робота на принципах самоокупності). Подібна мета ставиться за умов низької купівельної спроможності споживачів, а також за умов високої конкуренції на ринку одноманітної сільськогосподарської продукції;

2) максимізація прибутку. Цей підхід властивий аграрним підприємствам,

які займають значну частку споживчого ринку і для яких поточні фінансові показники прийнятніші за довготривалі;

3) опанування максимальної частки ринку. Ця мета передбачає значне збільшення обсягу збуту сільськогосподарської продукції. Досягнення цієї мети привабливе тим, що такий стан на ринку дозволяє мати найнижчі витрати і найвищі довготривалі прибутки.

Формуючи механізм державної підтримки сільського господарства, його слід структурувати так, щоб у сільськогосподарських товаровиробників з'являлася реальна можливість протистояти зовнішнім чинникам ринкового, турбулентного середовища і максимально задіювати внутрішні, мотиваційні.

До зовнішніх чинників слід відносити: політичний клімат, політичну стабільність; загальний стан економіки країни і регіону (стабільність економіки, рівень розвитку виробництва та інфраструктури, платоспроможність підприємств і населення, формування економіки, система оподаткування); кон'юнктуру світового ринку і міжнародну економічну інтеграцію; стан аграрного ринку (наявність і рівень конкуренції між виробниками однорідної продукції); характер регулювання економіки державою; рівень і динаміку інфляції; обсяг і відмінні риси існуючого і перспективного купівельного попиту; дефіцит на вільному ринку необхідних ресурсів (трудових, фінансових).

До внутрішніх чинників ми відносимо: обсяг ринку, ринкові ніші; особливості виробництва; специфіка продукції, що виробляється (ціна зростає на продукцію кращої якості, а також делікатесну продукцію); маркетингова стратегія розвитку підприємства; життєвий цикл продукції (урахування специфіки життєвого циклу); рекламна діяльність; тривалість просування продукції від сільгосптоваровиробника до споживача; мобільність виробничого процесу; імідж продуцента на споживчому ринку; організація сервісних послуг і розвиток фірмової торгів

Висновки. Кризовий стан галузі АПК вимагає нових підходів з удосконалення механізму державної підтримки сільського господарства. Механізм державної підтримки, що функціонує нині, недостатньо чітко структурований, спостерігаються збої у фінансово-економічному блоці, вимагає вдосконалення і правовий блок. Відсутня єдина методологія як планування, так і розподілу бюджетних асигнувань, що виділяються на підтримку сільського господарства.

Дослідження показують, що в країні відсутня поки що єдина методологія формування і функціонування механізму державної підтримки аграрного виробництва. У регіонах самостійно розробляють механізми і системи бюджетного фінансування сільськогосподарських товаровиробників. Досить часто, такі підходи не мають під собою наукового обґрунтування і, як правило, мають політичне забарвлення. У ряді регіонів спостерігається розпорошення бюджетних асигнувань по різних напрямках підтримки, ослаблений облік і контроль, не проводиться оцінка ефективності використання бюджетних коштів.

Сформований нині механізм державної підтримки не може розв'язати проблему виведення сільськогосподарського виробництва з кризи, оскільки

він не носить яскраво вираженого антикризового характеру і не усуває сформованого диспаритету цін.

Список використаних джерел

1. Кваша С. М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / С. М. Кваша // Економіка АПК. Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2013. – № 8 (226). – С. 12–22.
2. Назаренко В. Н. Государство и сельское хозяйство на Западе : [моногр.] / Назаренко В. Н. – М. : Огни ТД, 2006. – 324 с.
3. Криленко В. І. Економічна безпека аграрного сектору: проблеми регулювання та забезпечення : [моногр.] / Криленко В. І. – Миколаїв : Видавець В. П. Шамрай, 2014. – 468 с.
4. Кобута І. В. Аграрна політика підтримки сільського господарства – нові виклики в зв'язку із вступом України до СОТ [Електронний ресурс] / І. В. Кобута. – Режим доступу : <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/790/35/>
5. Осташко Т. О. Сільське господарство в умовах СОТ і ЄС / Осташко О. Т. – К. : Інститут сільського розвитку, 2005. – 70 с.
6. Мельник Т. М. Оцінка Державної підтримки аграрного сектору України / Т. М. Мельник, О. С. Головачова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 3. – С. 169–184.

